

- of historical science at the beginning of the new millennium. Eidos. Almanakh teorii ta istorii istorichnoi nauky. — Eidos. Almanac of Theory and History of Historical Science / Ch. Ed. V. Smolij; Ans. Ed. I. Kolesnik. — Vol. 3. — Kyiv: Institute of History of Ukraine. P. 11–25. (in Russian).
11. KRAVCHENKO, V., et al. (2005) Skhid-Zakhid: Ist.- kul'turolo. zb. Skhid. In.-t ukrainoznavstva im. Koval'skykh ta in. — East-West: Vol. 7: Spec. ed.: Universities and nations in the Russian Empire / Ed. Kravchenko.. Kharkiv-Kyiv: Krytyka. (in Ukrainian).
 12. HAYLOVA, N. (2004) Maksim Maksimovich Kovalevskiy: «Bez ter-pimosti net svobody...» Rossiyskiy liberalizm: idei i lyudi- Maksim Kovalevsky: «Without tolerance there is freedom...» Russian Liberalism: Ideas and people / ed. Ed. A. A. Kara-Murza. Moskwa: Novoe izdatelstvo. (in Russian).
 13. EKSHTUT, S. (2007) Francuzskaya gorizontalka, ili Seksualnaya revolyuciya, kotoruyu my ne zametili — French gorizontalka or sexual revolution, which we did not notice. *Istoriik i Hudozhnik*. — *Artist and Historian*. 2 (12). P. 183–197. (in Russian).

Надійшла до редакції 15 січня 2015 р.

УДК 93:347.961(477.83/.86)«18/19»

Н. Ф. Мисак

УКРАЇНСЬКІ НОТАРІУСИ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ XIX — НА ПОЧАТКУ XX СТ.: СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Львівський національний аграрний університет,
вул. Володимира Великого, 1, м. Дубляни, Жовківський район,
Львівська область, 80381, Україна

Мисак Наталія Федорівна, к. і. н., доц., доцент кафедри філософії і політології, e-mail: natalia_mysak@ukr.net

АНОТАЦІЯ

У статті систематизовано відомості про нотаріусів як окрему професійну групу в структурі української інтелігенції в Галичині наприкінці XIX — на початку XX ст. Наголошено на зростанні чисельності і вагомості нотаріусів у соціальній структурі населення краю, що було зумовлено як збільшенням попиту на нотаріальні послуги, так і популярністю юридичного фаху, специфікою підготовки нотаріусів у вищих навчальних закладах (функціонування

україномовних кафедр на юридичному факультеті Львівського університету, можливість поєднувати процес здобуття освіти із трудовою діяльністю). Також проаналізовано основні етапи становлення нотаріуса як фахівця: складання трьох державних кваліфікаційних іспитів, проходження обов'язкових однорічної судової та чотирирічної нотаріальної практики, нотаріальний іспит. Досліджено особливості їх професійної діяльності, правового та матеріального становища, визначено чисельність українських нотаріусів у Галичині. Акцентовано увагу на діяльності найяскравіших представників цієї соціально-професійної групи.

Ключові слова: нотаріус; юрист; інтелекція; Галичина.

Н. Ф. Мысак

УКРАИНСКИЕ НОТАРИУСЫ В ГАЛИЧИНЕ В КОНЦЕ XIX — НАЧАЛЕ XX В.: СОЦИАЛЬНО- ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

Львовский национальный аграрный университет,
ул. Владимира Великого, 1, г. Дубляны, Жовковский район,
Львовская область, 80381, Украина

Мысак Наталия Федоровна, к. и. н., доц., доцент кафедры философии и политологии, e-mail: natalia_mysak@ukr.net

АННОТАЦИЯ

В статье систематизированы сведения о нотариусах как отдельной профессиональной группе в структуре украинской интеллигенции в Галичине в конце XIX — начале XX в. Отмечен рост численности и весомости нотариусов в социальной структуре населения края, что было предопределено как увеличением спроса на нотариальные услуги, так и популярностью юридической профессии, спецификой подготовки нотариусов в высших учебных заведениях (функционирование украиноязычных кафедр на юридическом факультете Львовского университета, возможность сочетать процесс получения образования с трудовой деятельностью). Также проанализированы основные этапы становления нотариуса как специалиста: сдача трех государственных квалификационных экзаменов, прохождение обязательных однолетней судебной и четырехлетней нотариальной практики, нотариальный экзамен. Исследованы особенности их профессиональной деятельности, правового и материального положения, определена численность украинских нотариусов в Галичине. Акцентируется внимание на деятельности самых ярких представителей этой социально-профессиональной группы.

Ключевые слова: нотариус; юрист; интеллигенция; Галичина.

N. F. Mysak

**UKRAINIAN NOTARIES IN GALICIA IN THE END
OF THE XIX — BEGINNING OF THE XX CENTURY:
SOCIO-PROFESSIONAL CHARACTERISTIC**

Lviv National Agrarian University

1, V. Velykoho St., Dubliany, Zhovkivsky area, Lviv region, 80381, Ukraine

Mysak Nataliia Fedorivna, Doctor of History, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of philosophy and political science, e-mail: natalia_mysak@ukr.net

ABSTRACT

The article systematizes the information about notaries as a separate professional group in the structure of Ukrainian intelligentsia in Galicia in the end of the XIX — beginning of the XX century. The author emphasizes the increase in the number and importance of notaries in the social structure of the area population, caused by augmentation of demand for the notary services as well as by popularity of law profession and specifics of notaries training in higher education (functioning of Ukrainian departments at the Law Faculty of Lviv University, opportunity to combine the process of education and employment). Also analyzed are the main stages of becoming a notary as a specialist: passing three state proficiency examinations, obligatory one year's court practice and four year's notary practice, notary exam. The features of professional activities, legal and financial position of notaries are explored; the number of Ukrainian notaries in Galicia is defined. Attention is focused on the activities of the most prominent representatives of this socio-professional group.

Key words: notary; lawyer; intelligentsia; Galicia.

Модерна доба української історії позначилася докорінними змінами в соціальному устрої тогочасного суспільства. Популяризація й поширення ліберальної ідеології, активізація національних процесів на теренах Центрально-Східної Європи, перехід від станової до соціально-професійної стратифікаційної системи суспільства, в умовах якої одним з основних каналів вертикальних соціальних переміщень стає освіта, зумовили формування своєрідної соціальної верстви — інтелігенції, яка поступово перебрала на себе функції політичної, економічної та культурної еліти. Наприкінці XIX — на початку XX ст. в Галичині, яка входила до складу Австро-Угорської імперії, вказані процеси були дуже інтенсивними. На цей період припадає

становлення української інтелігенції, її соціально-професійне структурування.

Однією з найактивніших груп української інтелектуальної еліти в суспільно-політичному житті Галичини, починаючи з 80-х рр. XIX ст., стали юристи. Вони були не лише правовими захисниками національних інтересів українського народу, а й активними політичними та культурними діячами, фундаторами багатьох громадських організацій. Водночас відбувається внутрішнє структурування цієї соціально-професійної групи, у якій виокремлюються адвокати, судді (в тому числі судові і державні службовці) та нотаріуси.

В останнє десятиліття в науковій літературі з'явилось чимало нових досліджень з історії вітчизняної юриспруденції, однак практично усі вони стосуються лише одного аспекту проблеми — історії адвокатури. Це, зокрема, праці І. Андрухіва [1], І. Гловацького [2], І. Василик [3–4], А. Бойчука [5], О. Аркуші [6], О. Ганусин [7], В. Салука [8] тощо.

На жаль, така категорія правників як нотаріуси, залишалася і надалі залишається поза сферою інтересів дослідників. Це можна пояснити кількома причинами. По-перше, чисельність нотаріусів, порівняно з іншими категоріями юристів, була дуже незначною. Особливо це стосувалося нотаріусів — українців за походженням. По-друге, нотаріуси, на відміну від адвокатів, в Австро-Угорській імперії мали статус державних службовців, а тому цілковито повинні були поділяти і репрезентувати ідеї австрійського патріотизму та лояльності до офіційної влади. Їхня професійна діяльність залежала від різноманітних контролюючих інстанцій, які могли використати опозиційні погляди нотаріуса як привід для різного роду покарань та дисциплінарних стягнень. Більше того, будь-який прояв національно свідомої позиції з боку представника цієї соціально-професійної групи загрожував йому постійними переведеннями з одного місця праці на інше, різноманітними гоніннями та іншими проявами професійної дискримінації. Тому громадська активність нотаріусів була набагато нижчою порівняно з адвокатами, які практикували приватно, набагато менше залежали від контролюючих інстанцій і могли активно долучатись до суспільно-політичного життя краю. Також, з огляду на те, що донедавна у вітчизняній історіографії домінували праці з політичної про-

блематики, така соціально-професійна група як нотаріуси взагалі перебувала поза сферою зацікавлень дослідників.

Мета статті — з'ясувати чинники, які впливали на процес формування нотаріусів як окремої професійної групи української інтелігенції у Галичині, охарактеризувати специфіку їх підготовки, чисельність, фахову діяльність, правове становище тощо. Також визначити їх роль у структурі інтелектуальної еліти краю наприкінці XIX — на початку XX ст.

У соціальній історії Галичини ігнорувати таку соціально-професійну групу як нотаріуси аж ніяк не можна. Адже вони склали важливий елемент соціальної структури тогочасного суспільства. А їхня фахова діяльність в модерну добу, особливо в умовах цілковитого перенесення зі сфери звичаєвого у правове поле майнових відносин, відповідала наростаючому попиту на нотаріальні послуги у жителів краю.

Формування цієї фахової групи було зумовлене низкою чинників. По-перше, на такий стан помітно вплинуло зростання кількості випускників юридичних факультетів університетів. Чисельне збільшення українських юристів у краї наприкінці XIX — на початку XX ст. частково зумовлювалося функціонуванням у Львівському університеті двох україномовних кафедр — цивільного та кримінального права. Можливість здобувати освіту рідною мовою сприяла зростанню кількості українських студентів на юридичному факультеті. Це яскраво підтверджують статистичні дані. Якщо у 1880 р. у Львівському університеті навчалося 113 українських правників, то в 1900 р. — 286, а в 1913 — 979 [9, с. 36; 10, арк. 1–658; 11, арк. 1–610; 12, арк. 1–597; 13, арк. 1–806; 14, арк. 1–890; 15, с. 21]. Юридичні професії українська молодь упродовж окресленого періоду також здобувала в Краківському та Віденському університетах. Іншими чинниками, що впливали на збільшення чисельності правників, було зростання популярності цього фаху. Також суттєву роль відіграла певна специфіка навчального процесу на юридичних факультетах при опануванні фаху юриста, що дозволяла поєднувати процес здобуття освіти із трудовою діяльністю. Наприклад, у Львівському університеті майбутнім правникам достатньо було лише записатися в навчальний заклад, студіювати дисципліни вдома (на провінції) і приїжджати до Львова лише для складання іспитів [16, с. 161].

Така практика була досить поширеною. Зокрема, у 1913 р. з понад 1 тис. українських студентів, що навчалися у Львові, заледве 160 постійно перебували у місті, решта — на провінції [17, с. 435].

Юридична освіта давала змогу працювати в трьох галузях — адвокатурі, нотаріаті та судочинстві (або на державній службі в намісництві, прокуратурі скарбу, місцевих органах самоврядування). Перед початком роботи кандидати повинні були скласти низку іспитів і пройти обов'язкову практику. Зупинимось на цьому детальніше. Випускники юридичних факультетів австрійських університетів, щоб далі просуватися по службовій драбині, здавали три державні екзамени: правно-історичний, судовий і політичний. Для прийому цих іспитів у кожному вищому навчальному закладі за розпорядженням міністра віросповідань і освіти створювалася спеціальна комісія [18, с. 53–54]. Вона повинна була встановити, чи кандидат здобув достатній рівень правової підготовки, тобто чи має юридичну проникливість, чи може самостійно здійснювати судочинство, чи добре володіє юридичною термінологією [18, с. 66]. Предметом правно-історичного іспиту було римське, церковне і німецьке право, а також історія Австрійської держави, судового — австрійське цивільне, торгівельне і векселеве право, цивільна процедура, австрійське кримінальне право та процедура. Під час політичного екзамену кандидати виявляли свої знання державного права, австрійського адміністративного права, науки і політики суспільного господарства, фінансового законодавства Австрії. Перший іспит приймався тричі на рік — взимку, влітку і восени, два інші — в будь-який час протягом року, за винятком канікул. Екзамени відбувалися усно і публічно [18, с. 53–57]. Випускники мали змогу обирати мову, якою складався іспит. Наприклад, у 1910 р. на юридичному факультеті Львівського університету судовий екзамен польською мовою складали 330 кандидатів, українською — лише 72 [19, с. 43]. Підсумкова оцінка визначалася голосуванням членів комісії. У випадку негативного результату комісія встановлювала термін повторного складення іспиту [18, с. 57–58].

Щоб продовжувати юридичну кар'єру, після закінчення університету слід було пройти обов'язкову безкоштовну однорічну судову практику в окружному чи крайовому суді [20, с. 38].

З 1911 р. в Австрії був запроваджений новий закон, за яким розмежовувалася судова практика для кандидатів на суддів, нотаріусів і адвокатів. Відтоді останні повинні були проходити стажування в окружному суді та суді першої інстанції (по 4 місяці). В основному робота практикантів обмежувалася протоколюванням судових засідань і опрацюванням різних судових справ. Подальший перебіг практики, враховуючи побажання кандидата, визначав президент Вищого крайового суду [21, с. 6]. З цього моменту підготовка майбутніх суддів, нотаріусів і адвокатів дещо відрізнялася.

Отримання посади нотаріуса було можливим лише після проходження чотирирічної нотаріальної практики. Претендент допускався до неї за умови складення ним принаймні двох державних іспитів або отримання ступеня доктора прав (*doctor iuris utriusque*) [22, с. 51]. Цей ступінь присвоювався після успішного складення трьох ригороз (іспити на отримання ступеня доктора права. — *Н. М.*). Під час першого екзамену здобувачі повинні були виявити свої знання в галузі римського, канонічного і німецького права, під час другого — австрійського цивільного, торгового та векселевого, кримінального права, а також цивільної і кримінальної процедури. Предметами третього іспиту були загальне й австрійське публічне право, право народів та політична економія. Екзамени склалися публічно і в довільному порядку. При отриманні незадовільної оцінки за один з іспитів дозволялося перездати його через три місяці. У випадку двох негативних спроб здобувач назавжди втрачав право на докторський ступінь [18, с. 161–166].

Нотаріус, приймаючи в свою канцелярію практиканта, негайно повідомляв про це нотаріальну палату*, яка вносила ім'я останнього в список нотаріальних кандидатів. Після завершення стажування претендент отримував видане нотаріусом і за-

* Нотаріальна палата — орган, що здійснював керівництво і контроль за діяльністю нотаріусів певного судового округу. Вона складалася з президента і 4 (якщо в окрузі налічувалося від 15 до 25 нотаріусів) або 6 членів (якщо в окрузі було більше 25 нотаріусів). До функцій нотаріальної палати входив нагляд за роботою нотаріусів і нотаріальних кандидатів, підтвердження проходження нотаріальної практики, співпраця при обсадженні нотаріальних посад тощо. У випадку виникнення непорозумінь і спорів між двома нотаріусами або між нотаріусами і третьою стороною палата виступала посередником під час врегулювання конфлікту.

свідчене палатою свідоцтво про пройдену службу [22, с. 50–51; 23, арк. 1–5].

Після двох років практики кандидат мав право скласти нотаріальний іспит, що вважався обов'язковою умовою для подальшого продовження кар'єри. Його приймала спеціальна комісія у складі голови, двох членів Вищого крайового суду і одного чинного нотаріуса. Екзамен поділявся на письмову та усну частини. Під час першої здобувач повинен був скласти декілька нотаріальних документів — контракт, заповіт і векселевий протест, під час другої — виявити ґрунтовні знання необхідних законодавчих актів та приписів про оподаткування. У випадку позитивного результату кандидатів видавалось свідоцтво про присвоєння йому ступеня доктора прав [22, с. 94–99].

Виконання усіх умов дозволяло отримати посаду нотаріуса. Однак часто перед претендентом виникала часова перешкода. В Галичині та й Австрії загалом з 1890-х рр. через відсутність вільних місць іноді нотаріальним кандидатам, щоб отримати посаду нотаріуса, доводилося чекати 18–20 років. Оскільки умови прийняття до нотаріату були децю простішими, ніж на судову службу чи в адвокатуру, то значно більше університетських випускників обирали професію нотаріуса. А це призводило до значної диспропорції між кількістю вакансій і претендентів на них. У 1894 р. у львівському апеляційному окрузі на 138 нотаріальних посад припадало 147 кандидатів, в краківському окрузі таке співвідношення становило 74 до 87 [24, с. 2]. Подібна ситуація призвела до помітного зменшення з середини 1890-х рр. кількості нотаріальних кандидатів у Галичині.

В Австро-Угорській імперії нотаріуси перебували на державній службі. Їхні функції зводилися до складання різних державних і приватних нотаріальних актів, тимчасового зберігання деякої документації [22, с. 5–6]. Заміщення вакантних посад нотаріусів проводилося на конкурсній основі. Конкурс оголошувала нотаріальна палата. Вона ж вивчала і пересилала документи всіх претендентів на розгляд судового трибуналу першої інстанції. Той, в свою чергу, передавав документи з власними висновками у Вищий крайовий суд, який з своїми зауваженнями надсилав їх у Міністерство. Призначав нотаріусів міністр юстиції [22, с. 9–10].

Перед початком роботи кожен нотаріус вносив спеціальну грошову заставу (або готівкою, або цінними паперами), розмір якої залежав від типу місцевості, в якій він обіймав посаду. У Відні нотаріуси сплачували заставу в 8 тис. зол. рин.^{*}, в містах з населенням понад 30 тис. мешканців — 5 тис. зол. рин., в містах, де розташовувався суд першої інстанції — 2 тис. зол. рин., у всіх інших — 1 тис. зол. рин. Вона була свого роду гарантією всіляких матеріальних претензій, що могли виникнути за час служби. У випадку смерті чи звільнення нотаріуса сума застави поверталася йому або його спадкоємцям [22, с. 14–16].

Призначений на посаду нотаріус складав присягу у Вищому крайовому або повітовому суді. Після цього отримував номінаційний декрет, на підставі якого протягом трьох місяців був зобов'язаний відкрити власне бюро і розпочати службу. Неодмінним атрибутом нотаріуса вважалася урядова печатка. Вона мала містити: 1) зображення австрійського гербового орла, 2) ім'я, прізвище, 3) посаду нотаріуса, 4) місце його урядування і 5) назву краю. Пункти 3–5 вказувались крайовою мовою, а якщо їх було кілька — то усіма [22, с. 10–13]. Наприклад, на печатці українського нотаріуса Йосифа Онишкевича польською і українською мовами був викарбуваний текст: «Йосиф Онишкевич, ц. к. нотар в Зборові в Галичині» [23, арк. 2].

Діяльність нотаріусів суворо контролювалася вищими інстанціями — міністром юстиції, президентами судів першої і другої інстанцій, нотаріальною палатою. Зокрема, остання періодично через свого делегата або спеціальну комісію проводила перевірки функціонування нотаріальних контор і правильності складання нотаріальних актів [22, с. 65–66]. Наприклад, такі люстрації канцелярії українського нотаріуса в Підгайцях Порфирія Яримовича проводилися через кожні 4 роки (у жовтні 1904 і в липні 1908 рр.) [25, арк. 1–9]. У випадку поганого ведення документації і недотримання урядових приписів та постанов нотаріусові оголошувалась письмова догана. За серйоз-

* Золотий ринський (гульден) — назва грошової одиниці Австро-Угорщини. Вона запроваджена в обіг у 1857 р. Гульден (флорин) поділявся на 100 крейцерів. В 1892 р. Австро-Угорщина провела грошову реформу, в результаті якої в обіг вводилась крона. Співвідношення між старою і новою валютою було наступним: 1 гульден = 2 кронам, 1 крейцер = 2 геллерам. Гульден паралельно з кроною перебував в обігу до 1899 р. Детальніше див.: Зварич В. В. Нумизматический словарь. — Львов: Вища школа, 1980. — С. 37, 46, 76, 91–92.

ніші порушення передбачалися такі дисциплінарні покарання: грошовий штраф до 500 зол. рин., усунення від служби на термін до 1 року або взагалі звільнення з нотаріату без права поновлення. Ухилення від виконання обов'язків нотаріуса чи порушення урядових приписів були предметом розглядів дисциплінарного суду, а спосіб покарання порушника визначав Вищий крайовий суд [22, с. 67–69].

Звільнення нотаріуса зі служби також дозволялося за наступних умов: через перехід на адвокатуру або іншу публічну посаду, яку не можна було суміщати з нотаріальною практикою; через втрату австрійського громадянства; через здійснення кримінального злочину і отримання судового вироку; через тривалу службову непридатність, спричинену важкою розумовою чи фізичною недугою тощо [22, с. 13].

Загалом станом на 1904 р. в Галичині було 152 нотаріуси (86 у Львівській нотаріальній палаті і 46 в Перемишльській) [26, с. 3]. Кількість українських нотаріусів в краї як наприкінці XIX, так і на початку XX ст. була традиційно низькою. Наприклад, у 1881 р. їх налічувалося 15 осіб [27, с. 4]. А в 1910 р. в Галичині працювало лише 19 нотаріусів-українців (два в Коломиї, по одному у Львові, Болехові, Винниках, Войнилові, Галичі, Долині, Залозцях, Краківці, Микулинцях, Немирові, Новому Селі, Перемишлі, Підгайцях, Золотому Поточі, Рожнятові, Скалаті й Старій Солі) [28, с. 59–60]. Загалом на основі різних джерел (спогади, повідомлення в пресі про призначення на посаду, архівні матеріали) нам вдалося встановити імена 49 українських нотаріусів, що працювали в Галичині упродовж 1880–1914 рр. [29, с. 261–275]. Втім, це далеко не остаточна цифра, оскільки доволі складно встановити національну приналежність особи.

Відомими українськими нотаріусами протягом досліджуваного періоду були: Михайло Данилович, Йосиф Громницький, Михайло та Роман Бачинські, Савин Будзиновський, Лев Гузар, Йосиф Онишкевич, Юліан Карабинський, Володимир Лушпинський, Володимир Левицький (літер. псевдонім Василь Лукич), Володимир Макс Левицький, Кость Телішевський, Андрій Павлиш, Володимир Навроцький, Айталь Лукашевич, Іван Рудницький, Юліан Целевич тощо [30, с. 116–117]. Так, Й. Онишкевич почав свою кар'єру ще у 1871 р. з посади нотарі-

уса в Зборові [30, с. 116]. За розпорядженням міністра юстиції у грудні 1895 р. був переведений в Коломию, де працював до травня 1898 р. [31, с. 3; 32, с. 4]. Згодом отримав посаду у Львові і там урядовав до початку Першої світової війни [33, с. 3]. 3 жовтня 1909 р. його канцелярія розташовувалась на першому поверсі будинку по вул. Академічній, 3 (тепер пр. Т. Шевченка) [34, с. 4].

Одним із найвизначніших українських нотаріусів у краї можна назвати Володимира Левицького, який більше прославився завдяки своїй літературній діяльності (літер. псевдонім Василь Лукич. — *Н. М.*). Після закінчення Львівського університету в 1879 р. він вступив на судову практику. У 1882 р. був призначений авскультантом*. Зрозумівши, що судова служба суттєво перешкоджатиме йому брати активну участь в громадському житті і боротьбі за національні права свого народу, В. Левицький через рік вирішує перепрофілюватися в нотаріуса. Як нотаріальний кандидат практикував спершу в Болехові, потім в Стрию, Залозцях і Станіславові [35, с. 4–5]. 3 жовтня 1896 р. до 1914 р. був нотаріусом у містечку Винники під Львовом [36, с. 3]. Завжди сумлінно виконував обов'язки саме нотаріуса-українця, завдяки чому здобув загальну повагу і авторитет. К. Левицький свого часу назвав В. Левицького «найвизначнішим нашим громадянином-нотарем» [30, с. 117].

В цей же період в Галичині працював ще один український нотаріус також Володимир Левицький. Пройшовши нотаріальну практику в Снятині, у 1886 р. постановою міністра юстиції був призначений нотаріусом у Вишнівчику [37, с. 4]. З 1894 р. і до початку Першої світової війни займав таку ж посаду в м. Козовій Бережанського повіту [38, арк. 4–5, 14–22].

Українець Кость Телішевський, відбувши нотаріальну практику в Рогатині, з 1885 р. працював нотаріусом в Турці [39, с. 4]. У 1890 р. він був переведений до Любачева, але відмовився від запропонованої посади і залишився на попередньому місці [40, с. 3; 41, с. 3]. Потім мав нотаріальну контору в Бучачі, а в 1900-х рр. — в Коломиї [42, с. 6].

Володимир Лушпинський розпочав нотаріальну службу в 70-х рр. XIX ст. з практики у Львові [30, с. 116]. В лютому

* Авскультант — службовець нижчого рангу, зазвичай початківець, в австрійській судочинній системі.

1881 р. був призначений субститутом* замість померлого перемишльського нотаріуса Вікентія Лонгхампса. Обов'язки заступника виконував понад рік. Рескриптом міністра юстиції від 11 березня 1882 р. був призначений нотаріусом в Комарно. Там відкрив власне бюро і почав працювати з 1 червня того ж року [43, арк. 1–9]. Через вісім років, у червні 1890 р., В. Лушпинський зайняв аналогічну посаду в Косові [44, с. 4; 45, с. 2]. У серпні 1902 р. був переведений до Ярославля [46, с. 2]. В 1909–1914 рр. мав власну канцелярію в Перемишлі [47, с. 4].

Таким чином, наприкінці XIX — на початку XX ст. нотаріуси були важливою професійною групою у структурі української інтелігенції в Галичині. У цей період спостерігається їх чисельне зростання, що зумовлювалось доволі сприятливими суспільними обставинами: збільшенням попиту на нотаріальні послуги, популярністю юридичного фаху, специфікою підготовки нотаріусів у вищих навчальних закладах (функціонування україномовних кафедр на юридичному факультеті Львівського університету, можливість поєднувати процес здобуття освіти із трудовою діяльністю). Однак просування нотаріусів по посадовій драбині було тривалим, а також супроводжувалось різними перешкодами, насамперед тотальним контролем з боку нотаріальної палати та інших державних інституцій. На відміну від адвокатів, українські нотаріуси як державні службовці, не надто декларували свою політичну позицію, а іноді, щоб уникнути дискримінації з боку влади, й узагалі відмежовувались від участі у суспільно-політичному житті.

Література та джерела

1. Андрухів І. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. / І. Андрухів, П. Арсенич. — Івано-Франківськ, 1996. — 80 с.
2. Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII — 30-ті роки XX ст.) / І. Ю. Гловацький, В. І. Гловацький. — Львів, 2004. — 134 с.

* Субститут (з лат. substitutio, від substituo — підставляю, заміною) — заступник нотаріуса, що призначався судом першої інстанції у випадку відпустки, тривалої хвороби, звільнення з посади, смерті нотаріуса тощо. Заступником міг бути лише нотаріус того ж судового округу або нотаріальний кандидат, що виконав усі вимоги для отримання посади нотаріуса. Перед початком роботи заступник давав судову присягу. При складенні актів ставив власний підпис, а печатку — нотаріуса, якого заміщав.

3. Василик І. Особливості формування української юридичної еліти східної Галичини в кінці ХІХ — на початку ХХ століття / І. Василик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство. — 2012. — № 16. — С. 39–43.
4. Василик І. Б. Кость Левицький: від адвоката до прем'єра ЗУНР : монографія / І. Б. Василик. — К. : Задруга, 2013. — 176 с.
5. Бойчук А. Ю. Інститут адвокатури в Галичині другої половини ХІХ — початку ХХ століття : історико-правове дослідження : монографія / А. Ю. Бойчук. — Одеса : Фенікс, 2012. — 150, [1] с.
6. Аркуша О. Г. Соціально-професійна група українських адвокатів у Галичині другої половини ХІХ — початку ХХ століття: методологія і контексти досліджень / О. Г. Аркуша // Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. — Київ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. — С. 63–67.
7. Ганусин О. Б. Становище українського адвоката у Галичині на зламі ХІХ–ХХ ст.: фахові та життєві пріоритети / О. Б. Ганусин // Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. — Київ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. — С. 74–78.
8. Салук В. Б. Галицькі адвокати-народовці кінця ХІХ — початку ХХ ст. як громадсько-політичні діячі (на прикладі В. Лучаковського і Є. Олесницького) / В. Б. Салук // Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. — Київ; Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. — С. 82–89.
9. C. k. Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład uniwersytetu i program wykładów w półroczu zimowym 1901/1902. — Lwów, 1901. — 73 s.
10. Державний архів Львівської області (далі — ДАЛО). — Ф. 26 (Університет ім. Яна Казимира у Львові). — Оп. 15. — Спр. 163.
11. ДАЛО. — Ф. 26. — Оп. 15. — Спр. 164.
12. ДАЛО. — Ф. 26. — Оп. 15. — Спр. 165.
13. ДАЛО. — Ф. 26. — Оп. 15. — Спр. 167.
14. ДАЛО. — Ф. 26. — Оп. 15. — Спр. 168.
15. Program wykładów w c. k. Uniwersytecie imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie w letniem półroczu r. szkolnego 1880/1. — Lwyw, 1881. — 22 s.
16. Шухевич С. Мое життя. Спогади / С. Шухевич. — Лондон: Видання української видавничої спілки, 1991. — 619 с.
17. Грушевський М. На українські теми. Батьки і діти / М. Грушевський // Літературно-науковий вісник. — Т. LXI (61), кн. III. — К., 1913. — С. 434–441.
18. Zbiór ustaw uniwersyteckich z dodatkiem niektórych innych ustaw i przepisów młodszej uniwersyteckiej potrzebnych. — Lwów, 1903. — 431+IX s.
19. Żylski K. Stosunki materyalne i intelektualne wśród młodzieży prawniczej uniwersytetu lwowskiego na podstawie badań z roku 1910 / K. Żylski — Lwów, 1912. — 54 s.

20. Макух І. На народній службі: Спогади / І. Макух. — К.: Основні цінності, 2001. — 572 с.
21. Діло (Львів). — 1911. — Ч. 7.
22. Ustawa notaryalna. — В. m., b. d. — 116 s.
23. ДАЛО. Ф. 369 (Нотаріальна палата у Львові). — Оп. 1. — Спр. 391.
24. С. Кандидати нотаріальні // Діло. — 1896. — Ч. 155. — С. 2.
25. ДАЛО. — Ф. 369. — Оп. 1. — Спр. 587.
26. Діло. — 1904. — Ч. 187, 20 серпня (2 вересня).
27. Діло. — 1886. — Ч. 72.
28. Ілюстрований народний календар товариства «Просвіта» на звичайний рік 1911. — Львів, 1911. — XXXII+263+80+32 с.
29. Мисак Н. Ф. Українська інтелігенція Галичини наприкінці XIX — на початку XX ст.: соціально-професійний аспект : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 : захищена 31.01.2006 : затв. 2006 / Мисак Наталія Федорівна ; Львівський національний університет імені Івана Франка. — Львів, 2005. — 289 с.
30. Левицький К. Українські правники в нотаріаті / К. Левицький // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів. — Львів, 1934. — С. 115-118.
31. Діло. — 1895. — Ч. 278.
32. Діло. — 1896. — Ч. 67.
33. Діло. — 1898. — Ч. 111.
34. Діло. — 1909. — Ч. 214.
35. Лежогубський Т. Володимир Левицький (Василь Лукич). Огляд його життя й діяльності / Т. Лежогубський. — Львів, 1917. — 15 с.
36. Діло. — 1896. — Ч. 221.
37. Діло. — 1886. — Ч. 74.
38. ДАЛО. — Ф. 369. — Оп. 1. — Спр. 321.
39. Діло. — 1885. — Ч. 50.
40. Діло. — 1890. — Ч. 177.
41. Діло. — 1890. — Ч. 189.
42. Діло. — 1913. — Ч. 90.
43. ДАЛО. — Ф. 369. — Оп. 1. — Спр. 339.
44. Діло. — 1890. — Ч. 136.
45. Діло. — 1890. — Ч. 200.
46. Діло. — 1902. — Ч. 164, 165.
47. Діло. — 1909. — Ч. 13.

REFERENCES

1. ANDRUKHIV, I. (1996) *Ukrayins'ki pravnyky v nacionalnomu vidrodzhenni Halychyny: 1848-1939 rr.* — *Ukrainian legislators in the national revival of Galychina: 1848-1939.* Ivano-Frankivs'k (in Ukrainian).
2. HLOVAC'KYI, I. & HLOVAC'KYI, V. (2004) *Ukrayins'ki advokaty Skhidnoyi Halychyny (kinec' XVIII — 30-ti roky XX st.).* — *Ukrai-*

- nian lawyers of East Galychina (end XVIII — 30th XX item). Lviv (in Ukrainian).
3. VASYLYK, I. (2012) Osoblyvosti formuvannya ukrayins'koyi yuryduchnoyi elity Skhidnoyi Halychyny v kinci XIX — na pochatku XX stolittya. — Features of forming of the Ukrainian legal elite of Eastern Galychina at the end of XIX — at the beginning of XX century. *Visnyk Kyyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ukrayinoznavstvo. — Announcer of the Kievan national university of the name of Tarasa Shevchenko. Series: Ukrainoznavstvo*. 16. p. 39-43. (in Ukrainian).
 4. VASYLYK, I. (2013) *Kost' Levyc'kyy: vid advokata do premjera ZUNR. — Kost' Levickiy: from an advocate to premier minister of ZUNR*. Kyiv: Zadruha (in Ukrainian).
 5. BOYCHUK, A. (2012) *Instytut advokatury v Halychyni druhoyi polovyny XIX — pochatku XX stolittya: istoriko-pravove doslidzhennya. — Institute of advocacy in Galychina of the second half of XIX — beginning of XX century: historical and legal research*. Odesa : Fenix (in Ukrainian).
 6. ARKUSHA, O. (2013) Social'no-profesiyna hrupa ukrayins'kykh advokativ u Halychyni druhoyi polovyny XIX — pochatku XX stolittya: metodolohiya i konteksty doslidzhen'. — Socio-professional group of the Ukrainian advocates in Galychina of the second half of XIX — beginning of XX century : methodology and contexts of researches. *Advokatura Ukrayiny: istoriya ta suchasnist': Materialy Vseukrayins'koho kruhloho stolu. — Advocacy of Ukraine: history and contemporaneity: Materials Allukrainian round table*. Ternopil'. p. 63-67 (in Ukrainian).
 7. HANUSYN, O. (2013) Stanovysche ukrayins'koho advokata u Halychyni na zlami XIX — XX st. fahovi ta zhyttyevi prioritytety. — Position of the Ukrainian advocate in Galychina on the fracture of XIX-XX of century : to the profession and vital priorities. *Advokatura Ukrayiny: istoriya ta suchasnist': Materialy Vseukrayins'koho kruhloho stolu. — Advocacy of Ukraine: history and contemporaneity: Materials Allukrainian round table*. Ternopil'. P. 74-78. (in Ukrainian)
 8. SALUK, V. (2013). Halyc'ki advokaty-narodovci kincyа XIX — pochatku XX st. yak hromads'ko-politychni diyachi (na prykladi V. Luchakovs'koho i E. Olesnyc'koho). — Advocates- ukrainophiles of Galychina in the end of XIX — beginning of XX century as public-political figures (on the example of V. Luchakovsky and E. Olesnicky). *Advokatura Ukrayiny: istoriya ta suchasnist': Materialy Vseukrayins'koho kruhloho stolu. — Advocacy of Ukraine: history and contemporaneity: Materials Allukrainian round table*. Ternopil'. p. 82-89 (in Ukrainian).
 9. C. k. *Uniwersytet imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład uniwersytetu i program wykładów w pyłroczu zimowem 1901/1902 (1901).* — *University named after the Emperor Francis I in Lviv. The*

- composition of the university and the program of lectures in the first half of winter 1901/1902.* Lviv (in Polish).
10. *Universtytet im. Yana Kazymyra u Lvovi. — Jan Kazymyr university in Lviv.* F. 26. Op. 15. Spr. 163. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 11. *Universtytet im. Yana Kazymyra u Lvovi. — Jan Kazymyr university in Lviv.* F. 26. Op. 15. Spr. 164. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 12. *Universtytet im. Yana Kazymyra u Lvovi. — Jan Kazymyr university in Lviv.* F. 26. Op. 15. Spr. 165. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 13. *Universtytet im. Yana Kazymyra u Lvovi. — Jan Kazymyr university in Lviv.* F. 26. Op. 15. Spr. 167. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 14. *Universtytet im. Yana Kazymyra u Lvovi. — Jan Kazymyr university in Lviv.* F. 26. Op. 15. Spr. 168. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 15. *Program wykładów w c. k. Uniwersytecie imienia Cesarza Franciszka I we Lwowie w letniem półroczu r. szkolnego 1880/1 (1881). — Lectures at the Emperor Francis I University in Lviv during summer half year. 1880/1 school.* Lviv (in Polish).
 16. SHUKHEVYCH, S. (1991) *Moye zhyttya: Spohady — My life: memories.* London: Ukrainian Union Publishing Publication (in Ukrainian).
 17. HRUSHEVS'KYY, M. (1913) *Na ukraïyns'ki temy. Bat'ky i dity. — On the Ukrainian themes. Parents and children. Literaturno-naukovyy visnyk. — Literary-scientific announcer.* LXI (61). III. p. 434-441.
 18. *Zbiyr ustaw uniwersyteckich z dodatkiem niektyrych innych ustaw i przepisów młodzieży uniwersytetskiej potrzebnych (1903). The set of laws university with the addition of some other laws and regulations of the university youth needed.* Lviv (in Polish).
 19. ŻYLSKI, K. (1912) *Stosunki materyalne i intelektualne wśryd młodzieży prawniczej uniwersytetu lwowskiego na podstawie badań z roku 1910. — Intellectual and material relations among the youth of the Lviv University law on the basis of the 1910.* Lviv (in Polish)
 20. MAKUCH, I. (2001). *Na narodniy sluzhbi: Spohady. — On folk service: memories.* Kyiv: Basic values (in Ukrainian).
 21. *Dilo — Work.* (1911). № 7.
 22. *Ustawa notaryalna. — Notary statute.* B.m., b.d.
 23. *Notarial'na palata u Lvovi. — A notarial chamber is in Lviv.* F. 369. Op. 1. Spr. 391. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 24. *S. Kandydaty notarial'ni. — Candidates are notarial (1896). — Dilo — Work.* № 155.
 25. *Notarial'na palata u Lvovi. — Notarial chamber in Lviv.* F. 369. Op. 1. Spr. 587. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
 26. *Dilo — Work.* (1904). № 187.
 27. *Dilo — Work.* (1886). № 72.

28. *Iliyustrovanyy narodnyy calendar tovarystva «Prosvita» na zvychaynyy rik 1911.* (1911). *The illustrated folk calendar of society «Prosvita» for an ordinary year 1911.* Lviv (in Ukrainian).
29. MYSAK, N (2005). *Ukrains'ka intelihencia Halychyny naprykinci XIX — na pochatku XX st.: social'no-profesiynnyy aspekt: dys. kand. ist. nauk.* — *Ukrainian intelligentsia of Galychina in the end of XIX — beginning of the XX century : social-professional aspect.* Lviv (in Ukrainian).
30. LEVYC'KYI, K. (1934). *Ukrayins'ki pravnyky v notariarti.* — *The Ukrainian legislators in notariati. Yuvileynnyy al'manach Soyuzu Ukrains'kykh Advokativ. Anniversary almanac of the Union of Ukrainian Advocates.* Lviv. p. 115–118 (in Ukrainian).
31. *Dilo — Work.* (1895). № 278.
32. *Dilo — Work.* (1896). № 67.
33. *Dilo — Work.* (1898). № 111.
34. *Dilo — Work.* (1909). № 147.
35. LEZHOHUBS'KYI, T. (1917). *Volodymyr Levyc'kyi (Vasyl' Lukych). Ohlyad yoho zhyttya y diyal'nosty.* — *Volodymyr Levyc'kyi (Vasyl' Lukych). Review of life and activity.* Lviv (in Ukrainian).
36. *Dilo — Work.* (1896). № 221.
37. *Dilo — Work.* (1886). № 74.
38. *Notarial'na palata u Lvovi.* — *Notarial chamber in Lviv.* F. 369. Op. 1. Spr. 321. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
39. *Dilo — Work.* (1885). № 50.
40. *Dilo — Work.* (1890). № 177.
41. *Dilo — Work.* (1890). № 189.
42. *Dilo — Work.* (1913). № 90.
43. *Notarial'na palata u Lvovi.* — *Notarial chamber in Lviv.* F. 369. Op. 1. Spr. 339. State Archives of Lviv Region. Lviv (in Ukrainian).
44. *Dilo — Work.* (1890). № 136.
45. *Dilo — Work.* (1890). № 200.
46. *Dilo — Work.* (1902). № 164–165.
47. *Dilo — Work.* (1909). № 13.

Надійшла до редакції 16 січня 2015 р.